

*Krylova Iryna**Candidate of Law, Doctoral student,
National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine
Ukraine, Kyiv,*

FEATURES OF THE MARKET CENTRALIZED WATER SUPPLY AND WASTEWATER SERVICES IN UKRAINE

*Крилова І. І.**Кандидат юридичних наук, докторант
Національної академії державного управління
при Президентові України, Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПОСЛУГ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ УКРАЇНИ

Summary. This article explores the issues of the market for centralized water supply and wastewater services in Ukraine. The author examines the peculiarities of the water supply and wastewater sector and identifies important aspects concerning the boundaries of the natural monopoly, the market of water supply and wastewater services, the possibility of introducing competition into the market of services, state regulation of the water supply and wastewater sector. The author defines the concept of natural monopoly, the market and analyzes their characteristic features. The constituent activities of economic entities related to natural monopolies are identified and the possibility of introducing competition to certain stages of centralized water supply and wastewater activities is analyzed. The author provides simple mathematical examples that confirm the impossibility of demonopolizing the market of water supply and wastewater services and introducing competition. In addition, the economic analysis of the situation in which the decentralization of water management and the institutional structure of different parts of the water supply process (water intake, transportation and supply to consumers) affect prices, volumes of water consumption and the level of public well-being is investigated. Examples of European experience in demonopolizing and regulating water and wastewater services are given.

Анотація. У цій статті досліджується питання ринку послуг централізованого водопостачання та водовідведення України. Автор розглядає особливості сфери водопостачання та водовідведення та визначає важливі аспекти, що стосуються меж природної монополії, ринку послуг водопостачання та водовідведення, можливості введення конкуренції на ринок послуг, державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення. Автор наводить визначення поняття природна монополія, ринок та аналізує їх характерні риси. Визначаються складові діяльності суб'єктів господарювання, що відносяться до природних монополій, та аналізується можливість введення конкуренції на певні етапи діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення. Автор наводить прості математичні приклади що підтверджують неможливість демонополізації ринку послуг водопостачання та водовідведення та запровадження конкуренції. Крім того, досліджується економічний аналіз ситуації, за якої децентралізація управління водними ресурсами та інституційний устрій різних ділянок процесу водопостачання (водозабір, транспортування і постачання кінцевим споживачам) впливають на ціни, обсяги водоспоживання та рівень суспільного добробуту. Наводяться приклади європейського досвіду із демонополізації та регулювання сфери послуг водопостачання та водовідведення.

Keywords: natural monopoly, market, water supply and wastewater, state regulation, competition.

Ключові слова: природна монополія, ринок, водопостачання і водовідведення, державне регулювання, конкуренція.

Постановка проблеми. Система водопостачання та водовідведення України формувалась на базі, закладеній в радянські часи, коли держава була абсолютним монополістом в усіх сферах життєдіяльності суспільства, а в економічній сфері виконувала всі функції від встановлення рівня інвестицій в ту чи іншу галузь економіки до найменування продуктів і цін на них. З 1991 року, з моменту незалежності України та переходу на ринкові економічні відносини, державне регулювання сфери водопостачання та водовідведення було переорієнтовано на створення нормальних умов ефективного функціонування сфери в ринкових умовах та вирішення складних соціально-економічних проблем при відмові від

державної монополії, жорсткого централізованого планування, державних дотацій та компенсацій витрат. Результати двадцятирічного реформування сфери водопостачання та водовідведення не призвели до покращення функціонування галузі, відновлення та розбудови інфраструктури водопостачання та водовідведення. Стратегії розвитку сфери водопостачання та водовідведення України не розроблено, що означає відсутність розуміння базових питань розвитку та функціонування сфери, відсутність бачення механізмів їх вирішення на державному рівні. Тому, сфера водопостачання та водовідведення (як і сфера житлово-комунального господарства) дуже часто використовується як політичний інструмент

для впливу на певні категорії населення та влади, різного роду маніпуляцій. Зокрема, до сих пір в програмах реформування житлово-комунальної сфери серед пріоритетних напрямів визначають повну демонополізацію сфери, не зазначаючи особливостей державного регулювання підгалузей, які потребують різних підходів. Отже, питання особливості сфери водопостачання та водовідведення, що впливає на межі ринку водопостачання та водовідведення, на можливість здійснення діяльності у сфері водопостачання та водовідведення на конкурентних засадах не втрачає своєї актуальності та потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних дослідників природних монополій слід назвати таких: В.Базилевич, Г.Филюк [6], В.Венгер [9], В.Брич, М.Федірко [8], В.Лагутін, Ю.Боровик [14], Димченко В.В. [10] та ін. Проте питання визначення меж природних монополій у сфері водопостачання і водовідведення та можливість демонополізації сфери потребує більше детального обґрунтування та висвітлення.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проблематика особливостей функціонування ринків природних монополій досліджувалась у працях багатьох українських дослідників, однак дослідження конкурентних ознак господарювання природних монополій в сучасних умовах мають фрагментарний характер, а основні положення щодо особливостей ринку послуг з централізованого водопостачання та водовідведення недостатньо висвітлені в наукових джерелах, як і не наведено належного обґрунтування обмеження розвитку конкурентного середовища у сфері водопостачання та водовідведення України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні особливостей ринку послуг з централізованого водопостачання та водовідведення України, які впливають на межі монополії у сфері, а також в обґрунтуванні неможливості демонополізації ринку послуг з централізованого водопостачання та водовідведення України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток країн світу свідчить, що ефективне функціонування ринкової економіки зумовлюється наявністю конкуренції, за якої всі суб'єкти господарювання мають рівні можливості для здійснення певної діяльності. В економічній теорії конкурентність ринку визначається тими межами, в рамках яких окремі фірми здатні впливати на умови реалізації своєї продукції, перш за все на ціни. Чим менше окремі фірми впливають на ринок, де вони реалізують свою продукцію, тим більш конкурентним вважається ринок [7, с. 238]. Однак у реальних умовах сучасної практики господарювання конкуренції в чистому вигляді майже не існує. Більш типовою для переважної

кількості сучасних ринків є недосконала конкуренція, за якої окремі учасники ринку можуть певною мірою впливати на ціни та отримувати тим самим додатковий прибуток [7, с. 247].

В національному законодавстві «природна монополія» - це стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) [18].

До сфери діяльності суб'єктів природних монополій, як правило, належать: транспортування нафти і нафтопродуктів трубопроводами; транспортування природного і нафтового газу трубопроводами та його розподіл; транспортування інших речовин трубопровідним транспортом; передача та розподіл електричної енергії; користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та ін. об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування; управління повітряним рухом; централізоване водопостачання та водовідведення; централізоване постачання теплової енергії; спеціалізовані послуги транспортних терміналів, портів, аеропортів за переліком, який визначається Кабінетом Міністрів України. До суміжних ринків належать: постачання природного газу та ін. речовин, транспортування яких здійснюється трубопровідним транспортом; зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності із зберігання природного газу; внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів та вантажів залізничним, повітряним, річковим та морським транспортом; виробництво електричної енергії в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії; постачання електричної енергії; виробництво теплової енергії (крім випадків, коли вона використовується виключно для внутрішніх потреб) в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва теплової енергії; надання послуг міжміського та міжнародного телефонного зв'язку [9, с. 65-79; 18].

В теорії природних монополій умовно виділяють три компоненти, які присутні в кожній з наведених сфер господарської діяльності і роблять їх схожими по структурі: 1) виробництво /збір/ акумуляція; 2) передача /транспортування; 3) розподіл (зображено на рисунку 1) [13, с.235-237].

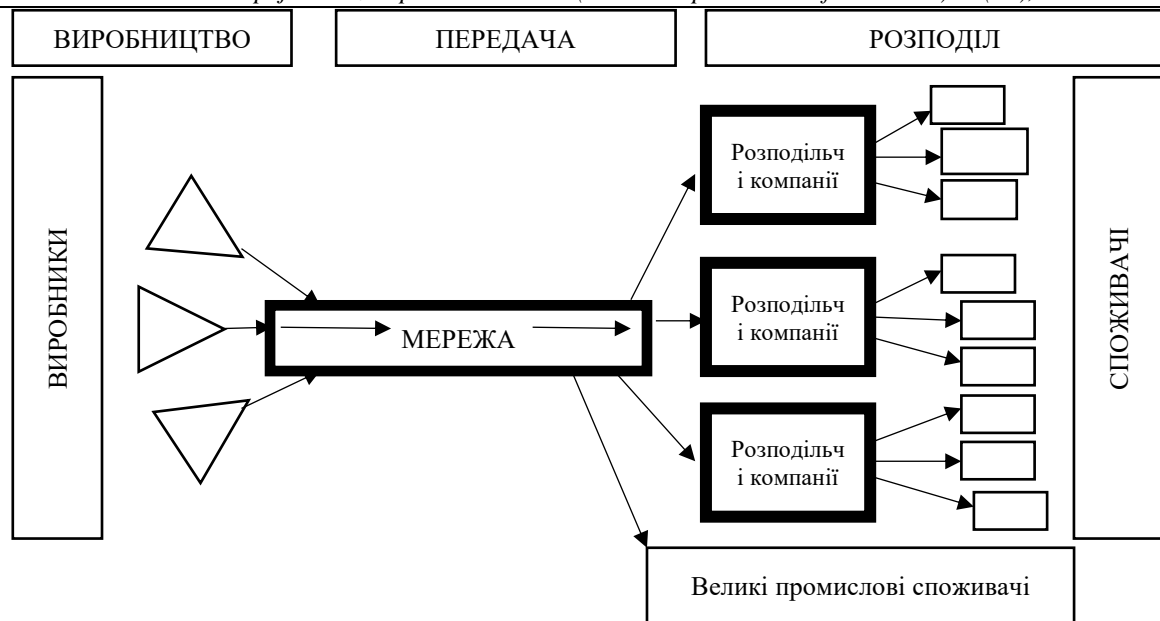

Рис.1. Структура природної монополії та природно-монополійні сегменти в її складі (створено на основі [13, с.235-237])

Світовий процес реформування природних монополій призвів до звуження меж природних монополій в певних видах господарської діяльності до чітко визначених природно-монополійних сегментів (природно монополійного ядра): розподільчі мережі і мережі передач / транспортування [13, с.235-237]. Відповідні реформи зі зменшення природно монополійних сегментів відобразились у житловій сфері, сфері енерго, - газу, -теплопостачання, де діяльність з виробництва, постачання та транспортування була поступово розділена, і виробництво та постачання було віднесено до конкурентних видів діяльності. Такі реформи відбулись і в Україні. Конкурентні умови поступово створюються на ринку житлових послуг (обслуговування внутрішньої інфраструктури будинків) через проведення конкурсів і тендерів. Природно монополійне регулювання зосередилось на інфраструктурних розподільчих мережах.

Проте, діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення на практиці дуже складно розділити на окремі підвиди діяльності. Водопостачання та водовідведення відрізняється від інших видів діяльності тим, що у цій сфері основний акцент робиться не на економічних показниках, а на життєзабезпеченні населення, впливі на здоров'я споживачів та інших непрямих перевагах [2, 3].

Таким чином, сферу централізованого водопостачання та водовідведення повністю віднесено до чистої природної монополії, що визначено особливостями технологічного процесу водопостачання та водовідведення. Зокрема, технологічний процес централізованого питного водопостачання розрізняє три стану води: видобута вода; очищена вода; вода в системі розподілу, яка доставляє очищену воду до споживачів. Продовженням системи розподілу є внутрішньо будинкова мережа (сантехніка). Тобто, по мірі того,

як вода постачається до споживача, вона може втрачати свої якісні показники (у порівнянні з тими, які показує лабораторний контроль на контрольних точках забору води). За класичною схемою виокремлення чистої монополії від суміжних ринків, постачання питної води трубопровідними мережами належить до природної монополії, а виробництво питної води може здійснюватися на конкурентних ринках. Але на практиці не все так просто, оскільки для питної води (на відміну від електроенергії, наприклад) дуже важливим є якісний показник, який залежить від транспортування і виробництва води.

Виробництво питної води на конкурентних засадах (навіть якщо таке теоретично і технічно можливе) передбачатиме змішування води різної якості від різних виробників в розподільчих трубопроводах. Що несе загрозу якісному питному водопостачанню. Аналогічна особливість для водовідведення – екологічний фактор. Можливим варіантом запровадження демонополізації ринку централізованого водопостачання та водовідведення може бути прокладання паралельних мереж централізованого водопостачання та водовідведення конкуруючими підприємствами, але цей варіант поки є не вигідним з економічної точки зору. Тому, питання щодо необхідності розмежування видів діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення на транспортування магістральними і розподільчими трубопроводами (як це реалізується в інших сферах комунального господарства) в системі України наразі залишається закритим.

Неможливість демонополізації ринку послуг водопостачання та водовідведення, та запровадження конкуренції, можна зрозуміти із уявної ситуації. Наприклад, у населеному пункті розташовано 100 приватних будинків, у середньому в кожному проживає по 4 мешканці.

Місячна потреба водозабезпечення становить приблизно 15 м^3 холодної води. Якщо взяти реальну вартість 1 м^3 води 6,768 грн., разом місячна оплата складе 101 грн. Ця сума водночас є доходом підприємства водопостачання та водовідведення. Такі розрахунки мають спрощений характер, однак дають змогу уявити інвестиційний потенціал підприємства водопостачання та водовідведення. Якщо враховувати, що в ринкових умовах на ринку досить багато операторів, які надають однакові послуги з водопостачання та водовідведення, кожне домогосподарство, маючи свободу вибору, може обрати іншого оператора послуг. Це означає, що кожен оператор послуг водопостачання та водовідведення має побудувати власний водопровід до будинку свого споживача. Вартість такої інвестиції дуже висока, а дохід від одного споживача всього лише стільки, скільки він заплатить, тобто 100 гривень щомісячно, отже 1200 грн. в рік. З економічної точки зору така інвестиція не окупається. Вартість проекту будівництва й утримання відрізка трубопроводу для водопостачання і водовідведення є дуже високою, щоб можна було його реалізовувати для одного чи невеликої групи споживачів. Якщо припустити, що на ринку є десять підприємств, які надають послуги водопостачання і водовідведення, тоді кожен з постачальників послуг повинен побудувати власну водопровідну мережу, тобто під будівлями і дорогами буде прокладено 10 водопровідних мереж. Наведений приклад цілком гіпотетичний, ні в якій країні ми не можемо спостерегти такої ситуації. Отже, зважаючи на специфіку водопостачання і водовідведення, суб'єкти цієї сфери не можуть функціонувати в умовах конкурентного ринку, де є кілька постачальників аналогічних послуг, і споживач має можливість вільного вибору. Множинність суб'єктів ринку послуг водопостачання і водовідведення привела б до неймовірного зростання їх цін.

Детальний економічний аналіз ситуації, за якої децентралізація управління водними ресурсами та інституційний устрій різних ділянок процесу водопостачання (водозабір, транспортування і постачання кінцевим споживачам) впливають на ціни, обсяги водоспоживання та рівень суспільного добробуту наведено у дослідженнях Фридман А. [19], Чакраворті, Хокмана, Зільбермана та ін. [1]. Дослідники проаналізували можливі механізми розподілу водних ресурсів (моделі, за яких неконкурентна поведінка має місце або на початковій стадії – при водовідведенні, або в кінцевій стадії – на ринку готової продукції, або на проміжній стадії – водорозподільчі мережі): 1) модель просторової диференціації водокористувачів, які розміщені уздовж єдиного джерела водопостачання, за якої споживачі – підприємства з водопостачання. Конкурентні відносини можуть виникати на стадії продажу води, здобутої з природного джерела, на стадії транспортування води та на ринку продажу готової продукції. За такої моделі водоспоживання, випуск та рівень інвестицій знижуються по мірі віддалення

від початкової точки водовідводу. Це пояснюється тим, що граничні витрати водопостачання збільшуються із-за збільшення втрат. Це означає, що децентралізація ефективної траєкторії потребує зростання цін на воду по мірі віддалення від початку водовідвідного джерела [1; 19, с. 157-161]. 2) Модель загальнодоступного водного джерела при абсолютній конкуренції на ринку готової продукції, за якої водоканал приймає рішення щодо об'ємів води у відвідний канал на початковому пункті. Рішення щодо водозабору із джерела, щодо інвестицій у водорозподільчу мережу приймають місцеві компанії – споживачі води. При цьому водний канал стягує зі споживачів ціну, рівну граничним витратам водопостачання. Конкуренція при загальному доступі до водного джерела призведе до меншого об'єму виробництва готової продукції і більш високої ціни готової продукції [1; 19, с. 162, 166]. 3) Модель картелю виробників, контролюючих водорозподільчу мережу, за якої виробники об'єдналися в картель, який виступає монополістом на ринку готової продукції. Картель виробників визначає вартість готової продукції вище ефективної та виробляє продукції менше ефективного. При цьому картель використовує менше води та забезпечує водою не більше компаній, ніж при централізованому розподілі ресурсу [1; 19, с. 163, 167]. 4) Модель асоціації водоспоживачів, за якої споживачі виступають ціноотримувачами на ринку готової продукції і єдиним покупцем на ринку фактору виробництва. В такому випадку споживачі створюють певну асоціацію, яка виступає як єдиний покупець води у водоканалу і далі контролює функціонування водорозподільчої мережі. Асоціація водоспоживачів придбаває дуже малий об'єм води в пункті водовідводу у порівнянні з ефективним показником, при цьому ціна води нижче ефективного показника [1; 19, с. 163, 169]. 5) Модель монополії водорозподільчої компанії, за якої монополія розповсюджується на водорозподільчу мережу, а ринок готової продукції функціонує в умовах конкуренції [1; 19, с. 164]. Згідно проведеного аналізу всі наведені моделі розподілу ресурсу недосконалі і не дозволяють досягти ефективного розподілу водних ресурсів. Це означає, що вибір конкретної моделі суттєво залежить від особливостей конкретного регіону [19, с. 169].

Таким чином, існуюча нині модель природної монополії сфери водопостачання та водовідведення, яка розповсюджується на всі етапи: виробництво – передача – розподіл, є цілком виправданою з економічної та соціальної точок зору. Разом з тим, відсутність конкуренції на ринку централізованого водопостачання та водовідведення не позбавляє підприємство необхідності виробляти конкурентоспроможний продукт і надавати конкурентоспроможні послуги. Так само, відсутність конкуренції послуг водопостачання і водовідведення, відсутність вибору у споживачів, не заперечують однак необхідності ефективного управління продажем

таких життєвоважливих послуг. Управління продажем послуг водопостачання і водовідведення зумовлює здійснення суб'єктом господарювання певних комерційних операцій, що завжди необхідні в ринкових умовах. Комерційні операції на ринку включають товарну політику (наприклад, забезпечення відповідної якості води), дистрибуцію (розбудова мережі і уможливлення доступу всіх споживачів до централізованого водопостачання і водовідведення), цінову політику

(відносна стабільність цін, зважаючи на диференційоване фінансове становище споживачів); відсутність можливості диференціювати продукт і, відповідно, ціни), рекламу (інформування клієнтів про нові пропозиції компанії, формування іміджу тощо).

Особливості сфери водопостачання та водовідведення як природної монополії зображено на рисунку 2.

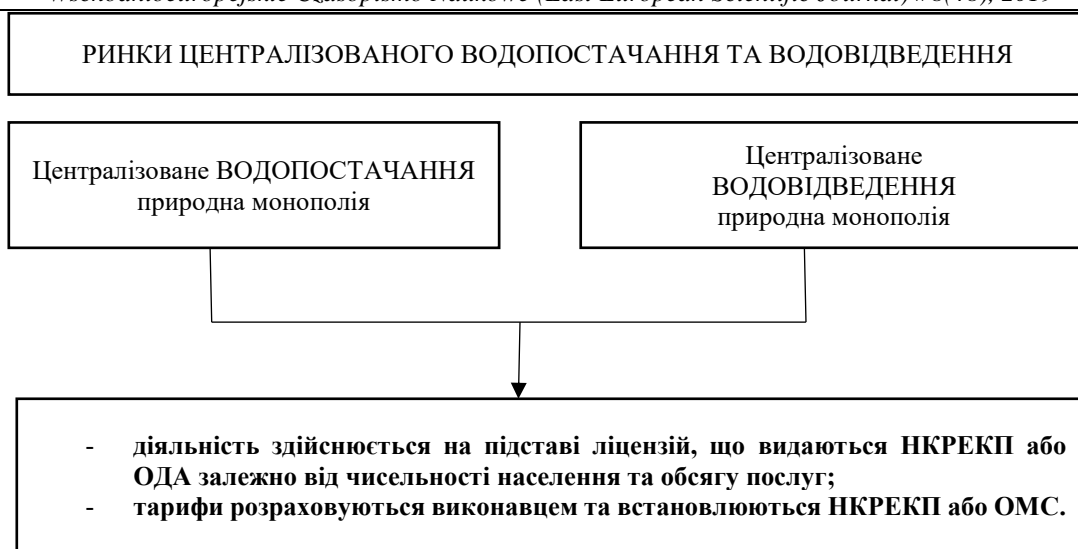
Рис. 2 Особливості сфери водопостачання та водовідведення як природної монополії

В профільному Законі України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» централізоване питне водопостачання визначено, як господарська діяльність із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва та транспортування питної води. А централізоване водовідведення, як господарська діяльність із відведення та очищення стічних вод за допомогою системи централізованого водовідведення [17].

Водопостачання та водовідведення є складовою загального колообігу води в природі, коли вода з водних джерел забирається в системи водопостачання, використовується в життєдіяльності людини і системою водовідведення знову скидається у водне джерело. Згідно із Законами України «Про природні монополії», «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» суб'єкти господарювання у сфері водопостачання

виробляють (реалізують) послуги на ринку, що перебуває у стані природної монополії. І хоча законодавець цей ринок чітко не визначає, називаючи «сферою комунальних послуг», очевидно, що його утворюють дві головних діючих особи: продавець послуги і покупець послуги, між якими складаються відносини купівлі-продажу. Продавця представляють виробники послуги, власники ресурсу, постачальники послуги, а покупцем є споживач послуги. В результаті виникають товарні та грошові потоки, ринкові зв'язки, які регулюються державою (рисунком 3).

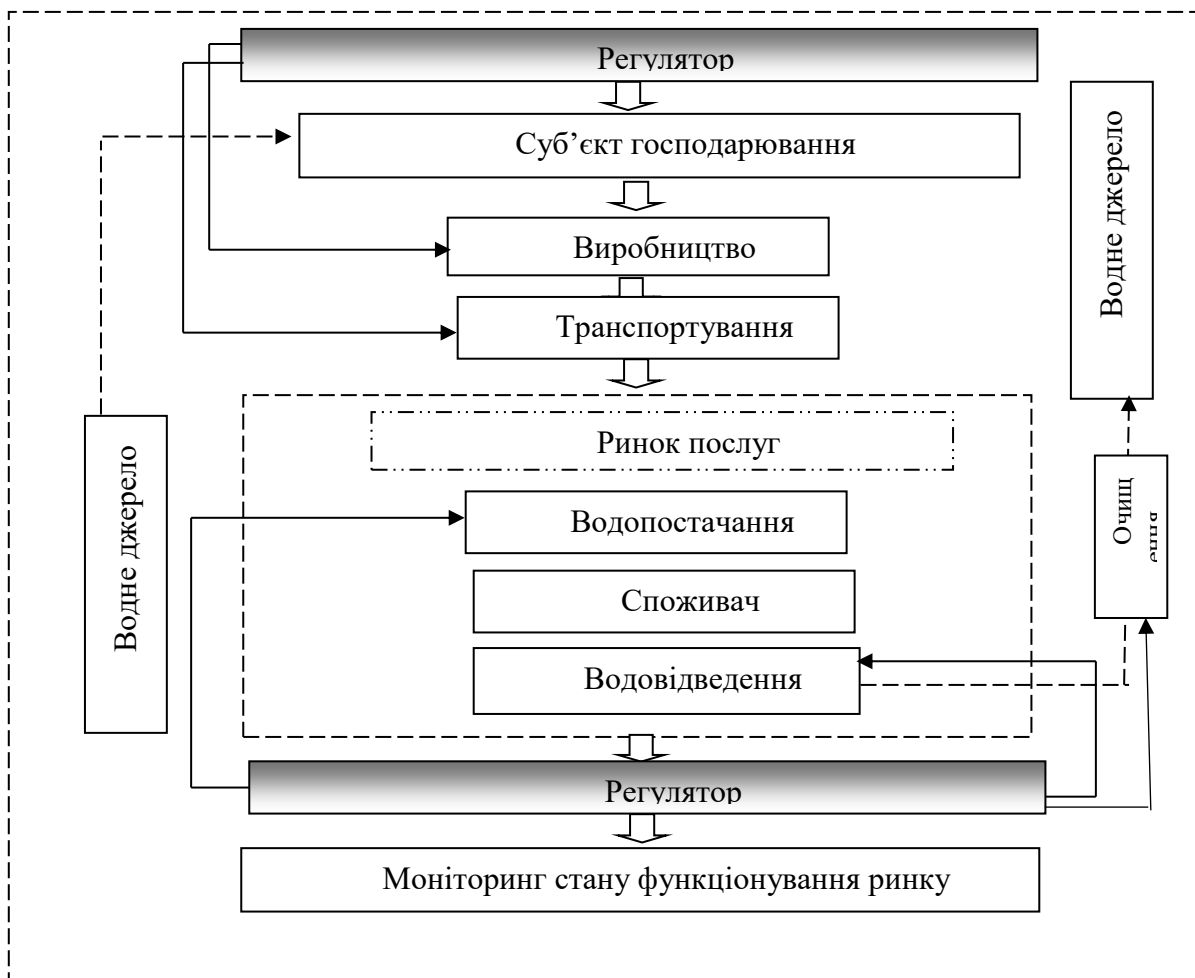
Відповідно до зведеного Переліку суб'єктів природних монополій, що ведеться АМКУ на підставі реєстрів, які формуються НКРЕКП, на 30.11.2018 кількість суб'єктів господарювання на ринку централізованого водопостачання та водовідведення становить 2244 суб'єктів, 75% комунальної форми власності. Найбільшими суб'єктами господарювання у сфері є АК «Київводоканал» (м. Київ) та Філія «Інфоксводоканал» (м. Одеса) [11].

*Рис.3. Ринок централізованого водопостачання та водовідведення
(створено на підставі [11])*

Об'єктом державного регулювання у сфері водопостачання та водовідведення є діяльність суб'єктів господарювання, які надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення на територіях у встановлених обсягах. Сфера діяльності державного регулятора ринку комунальних послуг - НКРЕКП складається

з наступних ключових елементів: державне регулювання, моніторинг, контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері [16]. Найпростіша схема державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення зображена на рисунку 4.

*Рис. 4. Схема державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення (*створено автором)*

Зазначена схема визначає основні елементи національної системи державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення. Акценти зроблені на основних учасниках системи: суб'єкт господарювання та регулятор, видах діяльності суб'єкта господарювання, які регулює та контролює регулятор. Діяльність суб'єкта господарювання розділена на складові: виробництво, транспортування, постачання питної води (споживачам, відведення та очищення стічної води (згідно із ліцензійними умовами), хоча законодавець визначає один вид діяльності – централізоване водопостачання та водовідведення. Ринок послуг з водопостачання та водовідведення представлений як система економічних відносин між виробником послуги та її споживачем, що виникає в процесі купівлі-продажу. Для порівняння, основними напрямками регулювання у іноземних регуляторів сфери водопостачання та водовідведення є ринок послуг, якість послуг, якість води, захист довкілля, ціна, захист інтересів і безпека споживачів.

Державне регулювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення здійснюється НКРЕКП та органами місцевої влади. Розподіл регулюючих повноважень здійснено за таким принципом: НКРЕКП здійснює ліцензування господарської діяльності з централізованого водопостачання (виробництво та/або транспортування та/або постачання питної води споживачам) та/або водовідведення (відведення та/або очищення стічної води) у разі, якщо системи централізованого водопостачання та/або водовідведення суб'єктів господарювання розташовані в одному чи декількох населених пунктах у межах території однієї або більше областей (включаючи місто Київ), сукупна чисельність населення яких становить більше ніж 100 тисяч осіб та обсяги реалізації послуг яких становлять відповідно: з централізованого водопостачання - більше ніж 300 тисяч м³/рік; з централізованого водовідведення - більше ніж 200 тисяч м³/рік; всіх інших - обласні та Київська міська державні адміністрації. Станом на 31.12.2018 держава в особі НКРЕКП регулювала діяльність 3% суб'єктів господарювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення України, на діяльність яких припадало 74% національного ринку послуг у цій сфері, діяльність інших 97% підприємств регулюють органи місцевого самоврядування, що складає 26% ринку [12; 15]. Тобто, по суті, держава залишила за собою повноваження регулювання діяльності великих підприємств водопостачання та водовідведення. Державне регулювання здійснюється за допомогою засобів впливу на підприємства водопостачання та водовідведення: ліцензування господарської діяльності та контроль за дотриманням ліцензійних умов; встановлення тарифів; встановлення індивідуальних технологічних нормативів використання питної води; та ін.

Для повноти дослідження варто було б навести існуючі приклади конкурентних ринків послуг водопостачання та водовідведення, які функціонують в розвинутих країнах. Прикладом виробництва послуг з водопостачання та водовідведення на конкурентних засадах є сфера водопостачання та водовідведення Англії. В Англії відбулась 100% приватизація водопровідно-каналізаційного господарства при впровадженні потужного державного регулювання. Фактично відбулось розділення підвидів діяльності з водопостачання та водовідведення, коли єдина мережа водопостачання та водовідведення використовується різними конкуруючими постачальниками водних ресурсів та постачальниками послуг. Така модель пов'язана із особливістю водного господарства Англії: наявні високі витрати на транспортування води від джерел до споживача, а будівництво альтернативної мережі водопостачання та водовідведення є не вигідним з точки зору суспільства. Альтернативним варіантом стало використання єдиної водорозподільної мережі деякими конкуруючими компаніями. При цьому, питання якості води для споживача (яка змішується і постачається різними компаніями) вирішується жорсткими стандартами якості води. А тарифна політика контролюється регулятором [5]. Говорячи про англійську модель регулювання сфери водопостачання та водовідведення, слід зазначити, що приватизація англійських систем водопостачання та водовідведення в 1989 році була унікальним заходом в усьому світі. Багато англійських дослідників зазначають, що такий вид приватизації неможливо здійснити в іншому місці. Перед приватизацією держава списала всі борги комунальних підприємств, взяла на себе витрати на приведення майна в працездатний стан, провела його паспортизацію, інвентаризацію та оформлення балансової належності. Англія довго йшла до створення суспільно прийнятних і комерційно привабливих умов у сфері водопостачання та водовідведення. Наприклад, в 1997 році лейбористами була введена заборона на відключення послуг водопостачання для побутових споживачів, але одночасно було прийнято рішення про включення недоплачених споживачами сум в діючий тариф. Якість комунальних послуг в Англії - поняття не ефемерне, воно визначається реальними показниками, оформленими в стандарти обслуговування. Зокрема, зафіксовано час дозвону до диспетчерської служби - 30 секунд - і час виконання заявки щодо усунення неполадок [5].

Альтернативною моделлю англійській моделі регулювання сфери водопостачання та водовідведення (формування державної політики регулювання на національному рівні із одночасною приватизацією водного сектору) є німецька модель саморегулювання сфери водопостачання та водовідведення, де в силу державного устрою дуже потужне місцеве самоврядування. Німецька модель не є моделлю регулювання у звичайному розумінні слова «регулювання», оскільки немає зовнішніх

зв'язків між приватними постачальниками чи операторами та державною владою. Замість зовнішнього контролю над природними монополіями органи влади впливають на роботу підприємств водопостачання та водовідведення через права власності, оскільки муніципалітети входять до складу наглядових органів підприємств водопостачання та водовідведення. В германії не існує єдиного регулятора у сфері водопостачання та водовідведення. Відповідальність за державну політику у сфері водопостачання та водовідведення розподілена між ЄС, федеральним урядом та урядами федеральних земель. Саме на рівні федеральних земель здійснюється регулювання сфери водопостачання та водовідведення території. На рівень цін на послуги водопостачання та водовідведення впливає порівняльний аналіз сектору водопостачання та водовідведення (метод об'єктивного систематичного порівняння власної діяльності з роботою кращих підприємств сектору для покращення власних показників ефективної діяльності), так звана, квазіконкуренція [4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сфера водопостачання та водовідведення України є і залишатиметься чистою природною монополією, оскільки економічно не вигідно, а в деяких випадках, технічно неможливо побудувати декілька альтернативних мереж і об'єктів водопостачання та водовідведення в одному населеному пункті, регіоні. У сфері водопостачання та водовідведення процес виробництва і передачі матеріального носія – послуги, як правило, здійснюється в рамках одного підприємства, що відповідає особливостям технологічного процесу і є економічно і організаційно виправданим. У ряді населених пунктів, районів надання послуг з водопостачання та водовідведення може реалізовуватись різними підприємствами, що, однак, не призведе до формування конкурентного середовища, а лише обумовить наявність на даній території двох суб'єктів монополії. Отже, можливе розукрупнення підприємств водопостачання та водовідведення за цією ознакою не може бути виправдане з точки зору здійснення демонополізації. Інший варіант - укрупнення підприємств водопостачання та водовідведення (об'єднання, консолідація) у відповідному населеному пункті, районі, басейні водного управління при правильних розрахунках може призвести до економічно ефективних показників, що може бути темою окремого дослідження.

В той же час, за умови фактичної неможливості формування конкурентного середовища в сфері водопостачання та водовідведення, існують певні шляхи створення конкурентного середовища на окремих етапах надання послуг (сезонні ремонтні роботи капітального характеру, закупівля палива та матеріалів, реагентів, виконання проектних робіт, тощо) підрядними організаціями будь-яких форм власності. У структурі виробничих витрат ці складові, зазвичай, перевищують 50%. Реалізація

неосновних робіт підприємств водопостачання та водовідведення може здійснюватися на конкурентній конкурсній основі. Розвиток конкурентного середовища може здійснюватися і в сфері управління системами міського водопостачання і водовідведення, основні фонди яких знаходяться в комунальній власності (75%). Органи місцевого самоврядування можуть укладати з керуючими компаніями договори на управління системою водопостачання, водовідведення, в яких формулюють певні завдання для керуючих компаній на час дії договору.

Список літератури:

1. Chakravorty U., Hochman E., Umetsu Ch. & Zilberman D. (2009) Water Allocation under Distribution losses: Comparing alternative institutions. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.522.1306-&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення 01.08.2019).
2. Dieter Helm (2017). Regulatory Reform and The System Operator Model. URL: <http://www.dieterhelm.co.uk/regulation/regulation/regulatory-reform-and-the-system-operator-model> (дата звернення 01.08.2019).
3. Jarmo J. Hukka, Tapio S. Katko (2003). Refuting the paradigm of water services privatisation. DOI:10.1111/1477-8947.00049. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Refuting-the-paradigm-of-water-services-Hukka-Katko/5f1e96e2673ef12bd911a0be986b44c5c05278eb> (дата звернення 01.08.2019).
4. Johann Wackerbauer (2004). The Regulation and Privatisation of the public water supply and the resulting competitive effects. URL: <https://www.cesifo.org/DocDL/dicereport406-rr2.pdf> (дата звернення 01.08.2019).
5. OFWAT. The economic regulator of the water sector in England and Wales. URL: <https://www.ofwat.gov.uk/> (дата звернення 01.08.2019).
6. Базилевич В., Філюк Г. Природні монополії. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
7. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія. Підруч.- К.: Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. – 9-е вид. доп. – К.: Знання, 2014. – 710 с.
8. Брич В., Федірко М. Регулювання діяльності підприємств природних монополій в умовах співпраці України з Європейським енергетичним співтовариством // Вісник ТНЕУ – 2013. – № 3. – С. 26-35.
9. Венгер В.В. Державне регулювання природних монополій в Україні: напрями вдосконалення // Економіка і прогнозування. - 2006. - № 3. - С. 65-79
10. Дымченко В.В. Концептуальные аспекты внедрения конкурентной среды в жилищно-коммунальном хозяйстве Украины // Научно – технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». № 61. 2004. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/2385%D0%A2%D0>

%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-4753-1-10-20131108.pdf (дата звернення 01.08.2019).

11. Звіт АМКУ за 2018 рік. База даних «Законодавство України». URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=148160-&schema=main> (дата звернення 01.08.2019).

12. Звіт про результати діяльності НКРЕКП у 2018 році. База даних: «НКРЕКП». URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=39678> (дата звернення 01.08.2019).

13. Королькова Е.И. Естественная монополия: конкуренция и регулирование. Лекционные и методические материалы // Экономический журнал ВШЭ. – 2000. – №2. – С 235-273

14. Лагутін В. Д., Боровик Ю. І. Пріоритети цінового (тарифного) регулювання природних монополій в Україні // Економіка України. – 2013. – № 7. – С. 44-58.

15. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: Закон від 09.07.2010 № 2479-

VI. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2479-17> (дата звернення 01.08.2019).

16. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 №1540-VIII. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19> (дата звернення 01.08.2019).

17. Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення: Закон від 10.01.2012 р. № 2918-III. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2918-14> (дата звернення 01.08.2019).

18. Про природні монополії: Закон від 20.04.2000 №1682-III. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення 01.08.2019).

19. Фридман А.А. Модели экономического управления водными ресурсами. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. – 284 с. (дата звернення 01.08.2019).